

"ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΣΕ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΛΥΒΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟ "ΑΡΧΕΙΟ ΧΡΙΣΤΟΥ Ν. ΠΕΤΡΟΥ ΜΕΣΟΓΕΙΤΗ"

Παπαδάκη Ευαγγελία¹, Παντελής Μπράττης², Ελένη Ράπτη³

Περίληψη:

Η εισήγηση θα παρουσιάσει τον τρόπο που μια δημοτική βιβλιοθήκη μπορεί να διαχειριστεί αρχειακό υλικό που περιέχεται στη συλλογή της, σε θέματα φυσικής αποθήκευσης και ταξινόμησης του αρχείου, ψηφιοποίησης, δημιουργίας μεταδεδομένων με βάση τα αρχειακά πρότυπα περιγραφής και προβολής του αρχειακού υλικού. Η εισήγηση θα εστιάσει σε βέλτιστες πρακτικές τεκμηρίωσης του αρχειακού υλικού στηριγμένες σε σχετικές οντολογίες (όπως το EAD), σε παλιούς (ISAD) και νέους κανόνες περιγραφής (RDA) με υποστήριξη διασυνδεδεμένων δεδομένων (Linked Data), κλπ. Επίσης θα εστιάσει στην ανάδειξη των πληροφοριών που αποτελούν το πλαίσιο (context) των τεκμηρίων και «ζουν» εντός ή γύρω από αυτά και έχουν ως στόχο να αναδείξουν το πλούσιο αλλά μη δημοσιοποιημένο και τεκμηριωμένο πολιτιστικό απόθεμα μιας μικρής τοπικής κοινωνίας. Ως μελέτη περίπτωσης θα χρησιμοποιηθεί η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλυβίων του Δήμου Σαρωνικού, το «Ψηφιακό Αποθετήριο Ιστορίας του Δήμου Σαρωνικού», το Αρχείο του αρχαιολόγου Χρίστου Ν. Πέτρου Μεσογειτή (1909-1944) και τα τεκμήρια που ανήκουν σε αυτό και παρέχουν πληροφορίες για τις περιοχές των Μεσογείων, της Αττικής, της Ανατολικής Κρήτης και της Αργολιδοκορινθίας. Το φυσικό αυτό αρχείο

¹ MSc Αρχειονόμος-Βιβλιοθηκονόμος, Ελεύθερος επαγγελματίας, papadaki.evaggelia@gmail.com

² Βιβλιοθηκονόμος, Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας & Συστημάτων Πληροφόρησης, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, pbrattis@uniwa.gr

³ Διοικητικός Υπάλληλος Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλυβίων Δήμου Σαρωνικού, eleni.rapti.kalivialibrary@gmail.com

διατηρείται στη βιβλιοθήκη Καλυβίων, έχει ψηφιοποιηθεί και τεκμηριωθεί στο Ψηφιακό αποθετήριο της βιβλιοθήκης.

Λέξεις κλειδιά: Ψηφιακό αποθετήριο, Αρχείο Χρίστου Ν. Πέτρου Μεσογειήτη, Διασυνδεδεμένα δεδομένα, Οντολογίες, Αρχαιολογία.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες, πέρα από τον στρατηγικό τους ρόλο ως γενικές, λαϊκές βιβλιοθήκες που υποστηρίζουν την παιδεία και τον πληροφοριακό γραμματισμό των τοπικών κοινωνιών, συχνά αποτελούν θεματοφύλακες σπάνιου και πολύτιμου αρχειακού υλικού ιδιαίτερης πολιτισμικής αξίας.

Το αρχειακό αυτό υλικό, προέρχεται κυρίως από δωρητές, οι οποίοι υπήρξαν σημαίνοντα πρόσωπα του πνευματικού, πολιτικού ή επιχειρηματικού κόσμου της περιοχής τους, και αποδίδεται στις βιβλιοθήκες από τους κληρονόμους τους. Έχει παραχθεί ή/και συλλεχθεί ιδιωτικά, χωρίς κατά κανόνα να συγκροτεί οργανωμένο αρχείο. Αποτελεί μια σύνθεση θραυσμάτων της δραστηριότητας του προσώπου σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, επαγγελματικό, προσωπικό, κοινωνικό, πνευματικό, και για τον λόγο αυτό μπορεί να περιλαμβάνει πολλούς διαφορετικούς τύπους τεκμηρίων (όπως μπλοκ και τετράδια σημειώσεων, αλληλογραφία, ημερολόγια, επαγγελματικά έγγραφα, φωτογραφίες, ηχητικά ντοκουμέντα κλπ.)

Μοναδικό κεντρικό σημείο διαρκούς αναφοράς αποτελεί επί της ουσίας το ίδιο το «πρόσωπο» που παρήγαγε ή/και για κάποιους λόγους συγκέντρωσε αυτό το υλικό, και το διατήρησε στην κατοχή του έως ότου να βρεθεί υπό την κηδεμονία της βιβλιοθήκης. Την ίδια όμως στιγμή, ακολουθώντας το νήμα της ιδιωτικής δράσης, σκιαγραφείται όχι μονάχα η βιογραφία του συγκεκριμένου προσώπου αλλά της εποχής και της κοινωνίας μέσα στην οποία αυτή εκτυλίσσεται.

Ανάμεσα σε φωτογραφίες, επιστολές, σημειώματα, προσχέδια εγγράφων και εργασιών, αποκόμματα εφημερίδων, σημειώσεις στο περιθώριο κειμένων ο ερευνητής συνθέτει έναν πυκνό μικρόκοσμο που πολλές φορές μεγεθύνεται

Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών

«Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες Μετασχηματίζονται: Προοπτικές Και Προκλήσεις»

22-24 Σεπτεμβρίου 2022 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου

απρόσμενα από στοιχεία και αναφορές για τα ιστορικά γεγονότα, τα δημόσια πρόσωπα και τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής του παραγωγού.

Ο πλέον άμεσα ωφελούμενος από την έρευνα είναι οι τοπικές κοινωνίες, ο πλησιέστερος χώρος στο δημιουργό, καθώς αυτού του είδους το υλικό λειτουργεί ως πηγή πληροφοριών για την ιστορία τους. Αντίστοιχα και ο επιστημονικός ή επαγγελματικός κλάδος του συγγραφέα, μπορεί να εμπλουτιστεί με αδημοσίευτες εργασίες, χειρόγραφες σημειώσεις και πληροφορίες, που ίσως να απαιτούν περεταίρω αξιολόγηση, αλλά μπορούν να φωτίσουν σημεία έρευνας ή να ανοίξουν νέους δρόμους προς αυτήν.

Επιπλέον, εμπλουτίζεται η βιογραφία και άλλων προσώπων με τα οποία ο παραγωγός σχετιζόταν προσωπικά, επαγγελματικά και κοινωνικά, τα οποία μπορεί να εμφανίζονται σε φωτογραφίες, να είναι παραλήπτες ή αποστολείς αλληλογραφίας, αποδέκτες υπηρεσιακών έγγραφων κλπ. Τέλος, δεν είναι σπάνιο, οι πληροφορίες που αναδύονται να συμβάλλουν στην ευρύτερη έρευνα της ιστορικής περιόδου αναφοράς, προσφέροντας υλικό για τα πολιτικά και πολεμικά γεγονότα που συνέβησαν.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές, ότι το αρχειακό υλικό που καταλήγει σε μια Δημοτική Βιβλιοθήκη με παραγωγό ή συλλέκτη έναν ιδιώτη, μπορεί να χαρακτηριστεί «ένας μικρός θησαυρός» για την τοπική κοινωνία. Η υποκειμενικότητα που το διαπνέει λειτουργεί ως συντελεστής ιστορικής αυθεντικότητας και η μοναδικότητά του, προσδίδει στη βιβλιοθήκη προστιθέμενη αξία. Συνεπώς, έχει μεγάλη σημασία οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες, οι οποίες γίνονται δέκτες αρχειακού υλικού να το διαφυλάττουν, να το ψηφιοποιούν. να το τεκμηριώνουν και να το προβάλλουν ώστε να το καθιστούν προσβάσιμο στην έρευνα και την κοινωνία.

Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών

«Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες Μετασχηματίζονται: Προοπτικές Και Προκλήσεις»
22-24 Σεπτεμβρίου 2022 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου

2. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Οι βασικές εργασίες που αναλαμβάνει μια βιβλιοθήκη με την απόκτηση ενός ιδιωτικού αρχείου, είναι να:

- ✓ Να το καταγράψει
- ✓ Να οριστικοποιήσει/ αποκαταστήσει τη δομή του
- ✓ Να το ψηφιοποιήσει
- ✓ Να το τεκμηριώσει
- ✓ Να το καταστήσει προσβάσιμο στην επιστημονική έρευνα και την κοινωνία μέσα από κατάλληλες ψηφιακές υποδομές

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, το αρχειακό υλικό που παραλαμβάνει μια Δημοτική Βιβλιοθήκη, είναι πολύ πιθανό να μη συγκροτεί οργανωμένο αρχείο, να μη ακολουθεί δηλαδή μια ορισμένη λογική ή ιεραρχική δομή ως ενιαίο σύνολο, όπως τα αρχεία ενός δημοσίου φορέα. Ακόμα και αν υπάρχει μια τέτοια δομή, μπορεί να αφορά μόνο σε ένα μέρος του ή να αντανakλά την οπτική και τις ανάγκες του δημιουργού του. Ανήκει λοιπόν στην αρμοδιότητα της βιβλιοθήκης να του αποδώσει και να καθιερώνει αυτή τη δομή, αφού έχει πρώτα καταγράψει και ταυτοποιήσει όλα τα τεκμήρια που παρέλαβε.

Ταυτόχρονα, η ποικιλομορφία του υλικού δυσχεραίνει σημαντικά τον τρόπο και διογκώνει το χρόνο επεξεργασίας του. Διαφέρει σαφώς από τις συλλογές βιβλιογραφικών έργων (παρότι δεν αποκλείεται να περιλαμβάνει και τέτοιου είδους υλικό), και είναι δύσκολο να περιγραφεί με τα αμιγώς βιβλιοθηκονομικά εργαλεία, καθώς στερείται τυποποίησης ενώ η πληροφορία που φέρει βρίσκεται διάσπαρτη τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη μορφή. Την ίδια στιγμή είναι δύσκολο να περιγραφεί και με τα αμιγώς αρχειονομικά εργαλεία, δεδομένου ότι δεν υπάρχει προκαθορισμένος ισχυρός αρχειακός δεσμός, αλλά μονάχα ο τρόπος οργάνωσης του παραγωγού, ή ακόμα και η απουσία του.

Επιπλέον, υπάρχει το ζήτημα της διαχείρισης των πρωτοτύπων. Καθώς πρόκειται για μοναδικά τεκμήρια, η ελεύθερη και συχνή χρήση τους από τους αναγνώστες, είναι πιθανόν να προκαλέσει φθορές και απώλειες. Συνεπώς, απαιτείται η δημιουργία ψηφιακών αντιγράφων που θα είναι προσβάσιμα σε όλους, ενώ τα πρωτότυπα τεκμήρια μπορούν να παραμένουν φυλαγμένα και οργανωμένα στη θέση τους.

Για να αντιμετωπιστούν τα παραπάνω προβλήματα η βιβλιοθήκη θα πρέπει να σκύψει με υπομονή πάνω στο υλικό, να διαμορφώσει συγκεκριμένη πολιτική διαχείρισης, να ψηφιοποιήσει το υλικό και κυρίως να αξιοποιήσει σύγχρονα πληροφοριακά συστήματα, σχήματα μεταδεδομένων και κανόνες περιγραφής και καθιέρωσης για να το τεκμηριώσει.

3. ΣΥΝΗΘΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΣΕ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ανάλογα με το σύστημα που διαθέτει κάθε φορέας εντοπίζονται σημαντικά προβλήματα κατά την τεκμηρίωση αρχειακού υλικού ειδικά όταν αυτό αποτελείται από πολλούς τύπους τεκμηρίων. Στη συνέχεια καταγράφονται κάποια από τα πλέον κοινά με βάση το αντίστοιχο πληροφοριακό σύστημα.

A. Στα πληροφοριακά συστήματα βιβλιοθηκών:

- Πολύπλοκα σχήματα μεταδεδομένων κατανοητά μόνο από βιβλιοθηκονόμους
- Δύσκολοι και δυσνόητοι κανόνες περιγραφής προερχόμενοι από άλλες εποχές
- Αδυναμία διαχείρισης μη βιβλιογραφικού υλικού
- Μεγάλα προβλήματα σε θέματα διαχείρισης, αποθήκευσης και προβολής των ψηφιοποιημένων τεκμηρίων
- Μη υποστήριξη διασυνδεδεμένων μεταδεδομένων

Β. Στα πληροφοριακά συστήματα ψηφιακών βιβλιοθηκών

- Πολύ «ρηχά» σχήματα μεταδεδομένων, που επιτρέπουν επεκτάσεις οι οποίες όμως δημιουργούν μεγάλα κόστη
- Αδυναμία στην υλοποίηση καθιερωμένων αρχείων δημιουργών και θεμάτων
- Αδυναμία διαχείρισης αρχειακού δέντρου ISAD
- Μη υποστήριξη διασυνδεδεμένων μεταδεδομένων

Γ. Στα πληροφοριακά συστήματα αρχείων

- Εστίαση στο αρχειακό δέντρο και όχι στα μεταδεδομένα των τεκμηρίων
- Αδυναμία διαχείρισης βιβλιογραφικού υλικού
- Προβλήματα σε θέματα διαχείρισης, αποθήκευσης και προβολής των ψηφιοποιημένων τεκμηρίων
- Μη υποστήριξη διασυνδεδεμένων μεταδεδομένων

Δ. Γενικά προβλήματα

- Εστίαση στη περιγραφή των διαθέσιμων εκδόσεων των τεκμηρίων
- Μη αυτόνομη παρουσίαση των έργων που περιέχονται στα τεκμήρια
- Σχεδόν καμία ενασχόληση με τη δημιουργία μεταδεδομένων για τη πληροφορία που ζει «μέσα ή γύρω από τα τεκμήρια».

4. Σύγχρονη προσέγγιση στην τεκμηρίωση

Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, έχουν υλοποιηθεί σύγχρονα περιβάλλοντα τεκμηρίωσης ψηφιοποιημένου αρχειακού υλικού που επιτρέπουν

Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών

«Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες Μετασχηματίζονται: Προοπτικές Και Προκλήσεις»
22-24 Σεπτεμβρίου 2022 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου

- Την καταλογογράφηση εντελώς διαφορετικού τύπου υλικών και τεκμηρίων
- Την υποστήριξη οντολογιών και εννοιολογικών σχημάτων διαφορετικών χώρων (όπως FRBR, FRAD, EAD, CIDOC-CRM, κλπ.)
- Την υλοποίηση αντίστοιχων σχημάτων μεταδεδομένων που προέρχονται από διαφορετικούς χώρους
- Την παροχή καθιερωμένων αρχείων κοινών για όλους τους τύπους υλικού και τεκμηρίων
- Τη χρήση νέων κανόνων περιγραφής (όπως τους RDA)
- Την υποστήριξη διασυνδεδεμένων δεδομένων (Linked Data).
- Την αυτόνομη διαχείριση των ψηφιακών τεκμηρίων παρέχοντας δυνατότητες πλήρους περιγραφής και προβολής τους

Στόχος αυτής της προσέγγισης, πέρα από την πληρέστερη περιγραφή των τεκμηρίων, είναι η ανάδειξη των πληροφοριών που αποτελούν το πλαίσιο (context) μέσα στο οποίο παρήχθησαν και οι οποίες «ζουν» εντός ή γύρω από αυτά.

Με αυτόν τον τρόπο το υπάρχον τοπικό πολιτισμικό απόθεμα θα αποκτήσει επιπλέον δυναμική καθώς θα ανοιχθούν νέοι δρόμοι στους τεκμηριωτές που από απλοί αντιγραφείς της περιγραφικής πληροφορίας θα καταστούν δημιουργοί της, ενώ παράλληλα θα αναδειχθεί και το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα που υπάρχει εντός των τεκμηρίων, μεγάλο μέρος του οποίου είναι ανύπαρκτο στις μηχανές αναζήτησης και σε εθνικά ή καθιερωμένα αρχεία. Επιπλέον, τα τοπικά μεταδεδομένα θα διασυνδεθούν με διεθνή και εθνικά καθιερωμένα αρχεία, πράγμα που θα συμβάλει στην εγκυρότητα της πληροφορίας που φέρουν. Τέλος, η διαδικτυακή προβολή των τεκμηρίων θα προσελκύσει νέους χρήστες και θα συντελέσει στη σύνθεση της πληροφορίας γύρω από επιμέρους θέματα για τα οποία οι πληροφορίες είναι λίγες, διάσπαρτες και αποσπασματικές.

5. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΟ «ΑΡΧΕΙΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ-ΜΕΣΟΓΕΙΤΗ» ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΛΥΒΙΩΝ

5.1 ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ Χ. ΠΕΤΡΟΥ - ΜΕΣΟΓΕΙΤΗ

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλυβίων (Δήμου Σαρωνικού) άρχισε το 2020 να υλοποιεί το ["Ψηφιακό Αποθετήριο Ιστορίας του Δήμου Σαρωνικού"](#) που ως διετές έργο περιλάμβανε μεταξύ άλλων την διαχείριση του αρχειακού υλικού που έχει στην κατοχή της. Για την υλοποίηση του παραπάνω έργου επιλέχθηκε η πλατφόρμα διαχείρισης ψηφιακών συλλογών [ReasonableGraph](#), η οποία είναι μια open source εφαρμογή διαχείρισης ψηφιακών τεκμηρίων και μεταδεδομένων με τη χρήση οντολογιών και εννοιολογικών σχημάτων. Βασίζεται σε ευρέως διαδεδομένες τεχνολογίες ανοιχτού λογισμικού (Linux, PHP, PostgreSQL, Apache, Laravel, Drupal, SOLR, Nodejs), ενώ υποστηρίζει την αρχειοθέτηση διαφορετικών τύπων ψηφιακών τεκμηρίων (όπως για παράδειγμα βιβλία, δημοσιεύσεις, εφημερίδες, περιοδικά, έγγραφα, αφίσες, γραφιστικό υλικό κ.ά.) και αρχείων (όπως pdf, epub, images, wav, mp3, mp4, κτλ). Η σημασιολογική οργάνωση των πληροφοριών στη πλατφόρμα ReasonableGraph με τη χρήση διασυνδεδεμένων δεδομένων (Linked data), οντολογιών (ontology) και εννοιολογικών σχημάτων μεταδεδομένων (όπως τα FRBR, EAD και FRAD) συνέβαλε καθοριστικά στον τρόπο που οργανώθηκε και τεκμηριώθηκε το υλικό. Στο ψηφιακό αποθετήριο εντάσσεται και το αρχείο του αρχαιολόγου Χρίστου Ν. Πέτρου-Μεσογειτή, του οποίου αποτελεί κεντρικό κορμό.

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλυβίων (Δήμου Σαρωνικού) παρέλαβε το πολύ σημαντικό αρχείο (τα κατάλοιπα και τη βιβλιοθήκη) του Καλυβιώτη αρχαιολόγου Χρίστου Ν. Πέτρου – Μεσογειτή μαζί με την προτομή του – έργο του γλύπτη Λαζάρου Λαμέρα – από τον ανιψιό του Χρήστο Δημητρίου, ο οποίος τα δώρισε στον τότε Δήμο Καλυβίων.

Το αρχείο περιλαμβάνει βιβλία με μεγάλη ιστορική αξία και πολύτιμα ντοκουμέντα γύρω από την ιστορία, την αρχαιολογία, την αρχαία φιλοσοφία, τη λαογραφία, τη

νεότερη ιστορία και τη λογοτεχνία. Επίσης περιλαμβάνει πολλές αδημοσίευτες μελέτες και χειρόγραφα που αφορούν την αρχαιολογία και τη μεσαιωνική λογοτεχνία κατά βάση για την περιοχή της Αττικής και την Κρήτη. Ένα μεγάλο μέρος του αφορά στην λαογραφία των Αρβανιτών της Αττικής, όπου έχουν συγκεντρωθεί τραγούδια, παραμύθια, παροιμίες και πάρα πολλές λαογραφικές και ιστορικές μελέτες.

Πιο συγκεκριμένα περιλαμβάνει:

- περί τους 400 τίτλους βιβλίων
- έγγραφα από την επαγγελματική του δραστηριότητα σε Κρήτη, Αθήνα, Ναύπλιο
- προσωπική αλληλογραφία
- μελέτες και φωτογραφίες από την επιστημονική του έρευνα
- ημερολόγια, σημειώσεις και φωτογραφίες από αρχαιολογικές ανασκαφές
- φιλολογικές μελέτες και βιβλιογραφίες
- σημειώσεις επιγραφικής
- ημερολόγιο και φωτογραφίες από το Αλβανικό Μέτωπο
- σημειώσεις λαογραφίας με ιδιαίτερη έμφαση στους Αρβανίτες της Αττικής

Με πρωτοβουλία και χρηματοδότηση του Πέτρου Φιλίππου-Αγγέλου, Δημάρχου Σαρωνικού, το υλικό ταξινομήθηκε αρχικά από τον Δημήτρη Νικολάου και τον Νίκο Λεβαντή.

5.2 Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΕΤΡΟΥ - ΜΕΣΟΓΕΙΤΗΣ

Ο Χρίστος Ν. Πέτρου γεννήθηκε το 1909 στα Καλύβια Αττικής από αγροτική οικογένεια αρβανίτικης καταγωγής. Το «Μεσογείτης» ήταν προσωνύμιο, για να δηλώσει την καταγωγή του από την περιοχή των Μεσογείων. Αφού ολοκλήρωσε τη μέση εκπαίδευση στα Καλύβια σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και ακολούθησε την ειδικότητα της αρχαιολογίας. Ξεκίνησε την επαγγελματική του σταδιοδρομία ως καθηγητής φιλολογίας στην Δημόσια Εμπορική Σχολή Πειραιά (1936-1937) και συνέχισε ως επιμελητής αρχαιοτήτων σε Ηράκλειο (1937-1939), Αθήνα (1940) και Ναύπλιο (1941-1944). Συνέταξε ενδιαφέρουσες επιστημονικές μελέτες στην αρχαιολογία και την επιγραφική ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με τη λαογραφία και τους Αρβανίτες της Αττικής. Πέθανε απροσδόκητα το Σεπτέμβριο του 1944, σε ηλικία μόλις 35 ετών, μετά από δίμηνη νοσηλεία στον Ευαγγελισμό, λόγω υποτροπής νοσήματος από το οποίο υπέφερε κατά τη θητεία του στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο.

Στη διάρκεια της υπηρεσίας του στην Θ' Αρχαιολογική Εφορεία στο Ηράκλειο, ως πρωτοδιόριστος επιμελητής του νεοσύστατου Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου και υπεύθυνος για την αρχαιολογική δραστηριότητα στην Ανατολική Κρήτη υπήρξε εξαιρετικά δραστήριος. Από τα επαγγελματικά του έγγραφα διαπιστώνεται ένας φιλόδοξος, εντούτοις δύσκολος αγώνας για την διάσωση των ευρημάτων, την πάταξη της αρχαιοκαπηλίας αλλά και την ευαισθητοποίηση των τοπικών αρχών στα θέματα των αρχαιολογικών μνημείων. Είναι η εποχή που η ανασκαφική δραστηριότητα ξένων Αρχαιολογικών Σχολών στην Κρήτη είναι εξαιρετικά έντονη, καθώς μετά την ανακάλυψη της Κνωσού, το νησί αποτελεί στρατηγικό πεδίο ενδιαφέροντος για τους αρχαιολόγους. Στα τρία περίπου χρόνια της παραμονής του υπηρέτησε με πάθος τη θέση που του ανατέθηκε, ωστόσο φαίνεται να αντιμετώπισε προβλήματα που τον αποθάρρυναν από το να παρατείνει την παραμονή του. Η κλοπή που σημειώθηκε στο Μουσείο το 1938, ήταν το καθοριστικό γεγονός που τον έκανε να επιδιώξει και να επιτύχει την μετάθεση του στην Αθήνα.

Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών

«Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες Μετασχηματίζονται: Προοπτικές Και Προκλήσεις»

22-24 Σεπτεμβρίου 2022 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου

5.3 Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΣΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η δομή του ψηφιακού αντανακλά τη δομή του φυσικού αρχείου όπως την όρισε ο παραγωγός. Το αρχειακό δέντρο που δημιουργήθηκε βασίζεται στο πρότυπο ISAD ενώ υλοποιεί το πρότυπο EAD για την περιγραφή των τεκμηρίων. Πλην των βιβλίων που δεν έχουν ενταχθεί στο υλικό του Αρχείου, όλο το υπόλοιπο υλικό, ανεξαρτήτως τύπου τεκμηρίου εντάσσεται ομοιόμορφα σε αυτό, δυνατότητα που δίνει η πλατφόρμα ReasonableGraph .

Το αρχειακό δέντρο δομείται σε έξι επίπεδα του ISAD: Αρχείο (ρίζα δέντρου), Υπό-Αρχείο, Σειρά, Υπό-Σειρά, Φάκελος και Τεκμήριο. Σε επίπεδο Υπό-Αρχείου, ο διαχωρισμός γίνεται ανάμεσα στο τι αφορά το προσωπικό αρχείο του Μεσογείτη και τι συνιστά μελέτες και βιβλιογραφίες. Στη συνέχεια σε επίπεδο Σειράς το προσωπικό αρχείο διαχωρίζεται και πάλι σε επαγγελματικά έγγραφα και προσωπικά τεκμήρια, ενώ ο άλλος κλάδος σε «Μελέτες και Βιβλιογραφίες». Κάθε διαφορετικός φορέας ή τόπος που υπηρέτησε αποτελεί μια Υπό-Σειρά του Επαγγελματικού Αρχείου, στην οποία κάθε τύπος τεκμηρίου π.χ. εκθέσεις ανασκαφών ομαδοποιείται σε ένα Φάκελο. Μέσα στο Φάκελο ο χρήστης καταλήγει να δει κάθε μεμονωμένο τεκμήριο που περιλαμβάνει, με όλα του τα μεταδεδομένα καθώς και το ψηφιακό του αντίγραφο.

Μεταξύ όλων των παραπάνω επιπέδων είναι πάντα παρούσα η διασύνδεση που υπακούει στην αρχειακή δομή, ώστε ο χρήστης να μην χάνεται κατά την περιήγηση του στο υλικό.

Ανάλογα με τον τύπο τεκμηρίου π.χ. έγγραφο, φωτογραφία, επιστολή, απόκομμα εφημερίδας, έχει επιλεγεί η αντίστοιχη φόρμα με τα πεδία περιγραφής του ReasonableGraph που καλύπτει τις εξειδικευμένες ανάγκες του τεκμηρίου. Για παράδειγμα επιλέγεται διαφορετική φόρμα αν πρόκειται για έγγραφο (document), αν πρόκειται για αλληλογραφία (correspondence) όπου θα πρέπει να

συμπεριληφθούν και τα στοιχεία του φακέλου, απόκομμα εφημερίδας, όπου θα πρέπει να γίνει διασύνδεση με την πηγή δημοσίευσης ή φωτογραφία όπου θα πρέπει να περιγραφεί η απεικόνιση. Με αυτό τον τρόπο καθίσταται εφικτή η πλήρης και ορθή περιγραφή για κάθε διαθέσιμο τύπου τεκμηρίου.

Η προβολή των τεκμηρίων γίνεται με ειδική εφαρμογή ανάγνωσης (book reader) η οποία δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη να «ξεφυλλίσει» το τεκμήριο.

6. Το «ΠΛΑΙΣΙΟ (CONTEXT)» ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

Η έννοια της ανάδειξης του «πλαισίου» παραγωγής του αρχειακού υλικού, υλοποιεί μια νέα προσέγγιση και έρχεται να προσδώσει μια νέα δυναμική στην πληροφορία που αυτό περιέχει. Αυτό που ενδιαφέρει σε αυτή την προσπάθεια δεν είναι μόνο να περιγραφεί βιβλιογραφικά το τεκμήριο και να προσεγγιστεί θεματικά το περιεχόμενό του, αλλά να προσδιοριστεί σημασιολογικά και το «ποιος», «που», «πότε» και ίσως «γιατί» του τεκμηρίου, δηλαδή να αντληθεί πληροφορία και για όλους και όλα όσα συντέλεσαν στη δημιουργία του.

Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύονται οι πιθανές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και τεκμηρίων, ανθρώπων μεταξύ τους, τεκμηρίων και τόπων, τόπων και γεγονότων και ούτω καθεξής, δημιουργώντας ένα δίκτυο συσχετίσεων που εμπλουτίζει η μια την πληροφορία της άλλης. Αυτό είναι ένα σημαντικό βήμα για την μετατροπή της αποσπασματικής πληροφορίας σε γνώση.

Η φιλοσοφία αυτή βασίζεται στην έννοια της Οντότητας, η οντότητα είναι μια ταυτοποιημένη πληροφοριακή μονάδα που μπορεί να αναπαριστά ένα Πρόσωπο, ένα Συλλογικό Όργανο/Φορέα, έναν Τόπο, ένα Γεγονός, μια Έννοια, αλλά και ένα Τεκμήριο. Κάθε οντότητα, ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκει, μπορεί να περιγραφεί πλήρως και αυτόνομα μέσα στο ψηφιακό περιβάλλον του ReasonableGraph και το σημαντικότερο, να συσχετιστεί με άλλες οντότητες εντός και εκτός του Αρχείου. Η δημιουργία σχέσεων μπορεί να επεκταθεί και με πηγές του διαδικτύου, όπως η Wikipedia, η Viaf, τα Geonames κ.α.

Αντικαθιστώντας τα παραδοσιακά καθιερωμένα αρχεία (authorities) των βιβλιοθηκονομικών συστημάτων, που φέρουν στατική και φτωχή πληροφορία για τα αντικείμενα που περιγράφουν, οι Οντότητες φέρουν τεκμηριωμένη, δυναμική και σύνθετη πληροφορία. Κάθε φορά που συμμετέχουν σε μια σχέση το περιεχόμενο τους εμπλουτίζεται.

Σαν παράδειγμα, για να φωτίσει καλύτερα τις δυνατότητες που προκύπτουν, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αφετηρία η Οντότητα που αναπαριστά το πρόσωπο του «Χρίστου Ν. Πέτρου-Μεσογείτη». Ξεκινώντας από την απεικόνισή του σε μια φωτογραφία με στρατιωτική στολή που τον συναντάμε στο αρχείο και έστω ότι δεν γνωρίζουμε αρκετά για τον ίδιο, επιλέγοντας τον ως απεικονιζόμενο πρόσωπο, μπορούμε να δούμε όλες τις πληροφορίες που έχουν καταχωρηθεί για αυτόν ως δεδομένα π.χ. βιογραφία και ως σχέσεις με άλλες οντότητες, π.χ τους συγγενείς του, τις ιδιότητες που συμμετέχει σε διάφορα τεκμήρια (συγγραφέας, επιμελητής, φωτογράφος), τους τόπους όπου έζησε και τους φορείς όπου εργάστηκε. Κάθε τέτοια σχέση ανοίγει ένα νέο παράθυρο στην πληροφορία. Αν επιλέξουμε από το περιβάλλον της οντότητας «Χρίστος Ν. Πέτρου-Μεσογείτης» π.χ. το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου το οποίο υπηρέτησε ως επιμελητής, βρισκόμαστε και παίρνουμε πληροφορία για μια νέα Οντότητα. Από Μουσείο μπορούμε να πάμε στον Τόπο «Ηράκλειο» ή στην Έννοια «Αρχαιολογία», ενώ από την φωτογραφία που απεικονίζει τον Μεσογείτη ως στρατιώτη, στο Γεγονός «Ελληνοϊταλικός πόλεμος, 1940-1941».

Συνεπώς, καθώς εμπλουτίζεται το Αρχείο με υλικό, ή το ευρύτερο Αποθετήριο στο οποίο είναι ενταγμένο, υφαίνεται σταδιακά και το «πλαίσιο» μέσα στο οποίο τα αρχεία παρήχθησαν ή ζουν, ώστε να δημιουργείται τεκμηριωμένη γνώση γύρω από το αρχειακό υλικό, γεγονός μεγάλης σημασίας ιδίως για τις τοπικές κοινότητες που κατέχουν αποσπασματικό ή διάσπαρτο υλικό.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κλείνοντας, την παρούσα εισήγηση, επισημαίνουμε τα σημεία που αποτελούν τον κεντρικό άξονα της προσέγγισής μας, και αξίζει να κρατήσουμε ως συμπεράσματα για τις Δημοτικές Βιβλιοθήκες:

- ✓ Η σημασία των αρχείων που απόκεινται στις Δημοτικές Βιβλιοθήκες είναι μεγάλη, καθώς πρόκειται για πρωτότυπο υλικό μεγάλης ιστορικής αξίας.
- ✓ Οι δυσκολίες που έχει η διαχείριση και η τεκμηρίωση του συγκεκριμένου υλικού δεν πρέπει να αποθαρρύνει τις βιβλιοθήκες από την ενασχόληση με αυτό.
- ✓ Η ψηφιοποίηση του και οι σύγχρονες πρακτικές τεκμηρίωσης σε συνδυασμό με τα ψηφιακά περιβάλλοντα που τις υποστηρίζουν δίνουν τη δυνατότητα ανάδειξης της πληροφοριακής και πολιτισμικής του αξίας στο μέγιστο.
- ✓ Οι τοπικές κοινωνίες και η επιστημονική έρευνα είναι οι πρώτοι άμεσα ωφελούμενοι από αυτές τις εξελίξεις. Η πληροφορία που εμπεριέχεται στα αρχεία αλλά και όση αναδύεται από το πλαίσιο στο οποίο παρήχθησαν έρχεται να φωτίσει πτυχές της ιστορίας που ως τώρα δεν υπήρχε αποτελεσματικός τρόπος να αναδειχθούν.

Βιβλιογραφία-Πηγές

Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία (2002). Διεθνές Πρότυπο Αρχειακής Περιγραφής (Γενικό). Δεύτερη έκδοση, Οττάβα 2000. Αθήνα

Μπράττης, Παντελής (2018). Διαχείριση ιστορικού αποθέματος με χρήση εννοιολογικών μοντέλων και διασυνδεδεμένων δεδομένων. Το Αποθετήριο Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας (ΑΣΕΛΙς) στο 24^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Λάρισα, 1-2 Νοεμβρίου 2018.
<http://palc24.cs.teilar.gr/conference/el/programma.jsp?id=26#a26>

Μπράττης, Παντελής, Παπάζης, Νίκος (2022). Βέλτιστες πρακτικές τεκμηρίωσης, διάθεσης και προβολής σπάνιων θησαυρών στην *Ημερίδα Σπάνιοι Θησαυροί στην ψηφιακή εποχή (ΚΕΒΕΠ)*, Αραδίππου, 10 Μαΐου 2022

Πρόσπαλτα, (2007). Το Αρχείο του Χρίστου Ν. Πέτρου-Μεσογείτη στο Δήμο Σαρωνικού, Τεύχος 28ο, Απρίλιος - Οκτώβριος 2007

Φιλίππου - Αγγέλου, Πέτρος Ι. (1984). Άπαντα Χρίστου Ν. Πέτρου - Μεσογείτη (1909 - 1944) : Α. Αρχαιολογικά - ιστορικά - φιλολογικά Β. Ελληνοαλβανικά λαογραφήματα εκ των Καλυβίων της Λαυρεωτικής - Καλύβια: Επιμορφωτικός Σύλλογος Καλυβίων, 1984

Φιλίππου - Αγγέλου, Πέτρος Ι. Ανάλεκτα από τα χειρόγραφα Χρίστου Ν. Πέτρου - Μεσογείτη (1909 – 1944), Καλύβια : Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλυβίων, 2022

Ψηφιακό Αποθετήριο Δήμου Σαρωνικού (2022). Ηλεκτρονική διεύθυνση:
<https://apothetirio.kalivialibrary.gr/>

